

Őrzők a strázsán*

Levél Végel Lászlóhoz az Időírás, időközben c. könyve apropóján

Sokáig azt hittem, hogy két külön világban élünk, te a "baloldalon", én meg vele szemben a másikon, azaz a jobboldalon állnék, ámde ez így nem stimmel valahogyan. Neked könnyebb dolgod van az önbesorolással, hiszen következetesen baloldalinak vallod magad. Tiszta sor. Én viszont a szó megszokott értelmében se baloldali, se jobboldali nem vagyok, még kevésbé tekintem magamat "balközépen" vagy „jobbközépen” állónak. Idegenek tőlem ezek a politikai kategóriák. Persze tudom, hogy az emberek imádják beskatulyázni egymást, ez tehermentesíti őket a gondolkodástól. Rám is akasztanak ilyen-olyan gúnyát, ám egyiket sem érzem komfortosnak. Az egyik rövid, a másik hosszú, ez szorít, amaz lötyög rajtam. De mit mondjak, meglátásom szerint ezek az import göncök másokon is úgy állnak, mint tehénen a gatyá.

Azt, amit baloldalnak neveznek, nem tudom elválasztani a hozzá tapadó vértől, szennytól, jellemtelenségtől, gáztettektől. Így vagyok azonban a jobboldallal is. Arc nélküli emberek, csöcselékké gyúrt tömeg mindkét oldalon.

Valamikori szegény falusi gyerekek nem lopóztak a gazdag emberek a szívémben, akkorára már a kommunisták a földesurakat elűzték vagy agyonverték. És ma sincsenek multi, bankár vagy nagytőkés rokona- im vagy ismerőseim. Bár szűkösen éltünk, azt a mesét, hogy a komisszárok fognak majd rajtunk segíteni, a családjában senki sem hitte el. De azzal sem áltattuk magunkat, hogy a két kezük munkájából élő emberek a bankárvilágtól többet remélhetnek.

Azon kevés kisebbségi értelmiségi közé tartozom, aki a kommunista párt védőszárnyai nélkül próbáltam boldogulni. Anyagilag és karrier szempontjából nem volt ez bölcs döntés, a szívem szerint azonban igen. Hogyan szolgálhattam volna egy rendszert, amelyben idegen páriának számítottam? Míg én vödörket, létrákat és meszhordókat húztam le-föl a faluban

egy rozoga taligán testvéreimmel, a telepések – fiatalja, öregje - Nagytószeg széles és árnyas utcáin heverészték a fűben. A férfiak kártyáztak, az asszonyok kötögettek, és sajnálkoztak rajtunk, szerencsétleneken. Abban a hitben nőtem fel, hogy csak annak kell dolgoznia, aki magyarnak született.

A helyzet ebben az értelemben nem sokat változott. Legfeljebb annyi, hogy most már a magyarok sem akarnak nagyon dolgozni. Jobb időkre várva meghúztam magam egy csendes kisvárosban, ahol nyugodtan és elmélyülten foglalkozhattam a magyar exodussal.

Születésemnél fogva van bennem egy adag altuizmus, amit bizonyára anyai ágon örököltem. Ez lehet a magyarázata annak, hogy nem politikusnak vagy bankárnak mentem, hanem pszichológusnak. Pszichológusokhoz az élet ilyen-olyan vesztesei járnak, a sikeres emberek – függetlenül elmebeli állapotuktól - kerülnek a rendelőket.

A kisebbségben élők sorskérdéseivel (öngyilkosság, alkoholizmus, elmebaj, válás, gyermektelenség, asszimiláció, kivándorlás, elöregedés) foglalkozva, immár közel 30 éve, alkalmam volt megjárni a poklok minden bugyrát. A főként tornyosuló problémák súlya alatt kezdtem szűknek érezni a rendelőt, így aztán a fordulat idején belesodrótam a politikába. Döntésemnek nem volt köze sem a bal-, sem a jobboldalisághoz, azt követően sem, hogy a kisebbségi kérdések után a magyarság egészének a sorsa került szakmai és politikai érdeklődésem homlokterébe.

Politikai ténykedésem a magyarság szervezése (kisebbségi pártok, kulturális és szakmai érdekszervezet létrehozása) mellett a magyar autonómia koncepciójának a kidolgozására és népszerűsítésére irányult. Sajnos, a megvalósításig nem jutottunk el, túl nagy közegellenállásba ütköztünk. A társadalom lassú átalakulásával kapcsolatosan könyvedben utalsz a közegel-

lenállásra, de csak a szerbek vonatkozásában. Sajnos, a szemléletváltás a magyarok részéről is hiányzik. A többség nem a változást sürgeti, hanem a régi időket sirja vissza. Ez a magyarázata annak, hogy tíz év sem volt elegendő ahhoz, hogy a magyar kisebbség a jövő felé forduljon, és felismerje az autonómiában rejlő lehetőséget.

Jóllehet, mint mondtam, a címkézéstől idegenkedem, a "bal-" és „jobboldal” viszonyának a kérdése a vajdasági magyarság politikai önszerveződésében az első perctől fogva kardinális fontosságú kérdésként merült fel. Miután a JKSZ megszűnt, az egykori párttitkárok és állami funkcionáriusok tömegesen lepték el a formálódó magyar érdekszervezeteket. Túlsúlyuk és riasztóan nagy hatalmi ambícióik ellensúlyozására igyekeztem volna kellő számú „jobboldali” (értsd, pártmúlt nélküli) embert verbuválni. Akkor még nem tudtam, hogy milyen reménytelen feladatra vállalkozom. **Hamarosan kiderült, hogy a vajdasági magyar kisebbségnek tulajdonképpen nincs „jobboldala”, nincs nemzeti érzelmű értelmisége, ami volt, azt az állam lefejezte vagy elűzte. A párt 1945 után saját céljai elérése érdekében kinevelt ugyan egy új, az állami és pártbürokráciához kötődő kisebbségi elitet, ez a réteg azonban nemcsak alkalmatlan a nemzeti érdekek megjelenítésére, hanem ellenérdekelt is abban. Az ellenérdekeltség később tompult, az alkalmatlanság azonban tartósnak bizonyult.**

Kellő számú „jobboldali” híján a régi motorosok egy-kettőre maguk alá gyűrték mindent, és gyakorlatilag szétverték a kisebbségi társadalom önszerveződését. A VMSZ létrehozásával kísértetiesen megisméltődött minden, azzal, hogy az arányokat illetően talán még rosszabb a helyzet. **Pártjaink, függetlenül attól, hogy mit tartanak magukról, kivétel nélkül baloldali ihletésűek. Nem az a baj velük, hogy baloldaliak, hanem hogy a nemzeti érdekekre való hivatkozás csupán vékony máz rajtuk, valójában a megélhetősi politika áldozatai.**

Ismerve politikai életünk szereplőit, nem biztos, hogy a jobboddallal több szerencsénk lenne. Az elmúlt években a legtöbb csalódást azok okozták, akik úgy mond a jobboddalon állnak, míg számos baloldali értelmiségi kivívta elismerésemet. Jobboldali ismerőseim – kevés kivételtől eltekintve – sajnos törtető, irigy, gán-

csoskodó, népszerűséget hajhászó kisszerű emberek, akik nemzeti elkötelezettségük túlhangsúlyozásával szakmai és emberi hiányosságaikat igyekeznek kompenzálni. De ez a leírás tökéletesen ráillik baloldali ismerőseimre is. Embere válogatja, hogy ki milyen, az öntudatos politikai önbesorolás többnyire a dolgok elmaszátolását hivatott szolgálni.

Korábbi cikkeiből azt hámoztam ki, hogy rossz szemmel nézed a nemzeti érdekek megjelenítésére irányuló törekvést, és mintha maradiságnak tartanád a nemzeti identitáshoz való ragaszkodást. Te voltál köztünk a világpolgár, aki emlékezetem szerint kívül is maradtál a vajdasági magyarság politikai szervezkedésén. A magyar nemzeti közösséggel szembeni hűvös, távolságtartó viszonyulást látszott alátámasztani Soros Györggyel való szoros kapcsolatot is, hiszen a nyitott társadalom eszméje és a magyar érdekek megjelenítése körülményeink között sajnos távol esik egymástól. Egyszóval azt gondoltam rólad, hogy afféle kozmopolitaként nem kívánsz a vajdasági magyarsággal semmi nemű sorsközösséget vállalni.

Így kerek a világ, sokfélék vagyunk, könyveltem el magamban. Nem biztos, hogy jól láttam a dolgokat. Újabb keletű írásaid alapján kezdtem elbizonytalanodni magamban. Félreismertelek volna? Megváltoztál időközben?

Legújabb könyvedet olvasva (Időírás, időközben) mindenképpen módosítanom kell magamban a rólad alkotott képet, hiszen naplőfeljegyzéseidből egyértelműen az derül ki számomra, hogy mélyszélesen szíveden viseled a vajdasági magyarság sorsát. Őszinteségedhez nem férhet kétség, hiszen sokkal nyíltabban tárod föl titkaidat, mint ahogyan ez nálunk szokásos. A benned lakozó kozmopolita nyugtalanul keresi a helyét a nap alatt, minden sorod közösségért kiált, „megtérésed” azonban nem egészen teljes, hiszen még mindig “kívülállónak” érzed magad.

„A világtól elszigetelten világosan látom a környezetemet” – írod. - De minél világosabban látok, annál tehetetlenebb vagyok.” (A *beletörődésről*) Miért ez a kívülállás? Mért kell elszigetelten élni a világtól? Ezeket a kínzó kérdéseket önmagadnak is felteszed. - „Mi a gyökere ennek a bennem fel-felbukkanó, bénító idegenségnek, kérdezem magamtól szinte naponta”. (Idegenség és a *hiteles gyökerek*) A választ, azt hiszem, jó

helyen keresed: "cselekvően jelen lenni valahol". Az már részletkérdés, hogy eközben romantikus buzgalom hevít-e bennünket, vagy a cselekvés iránti mély bizalmatlansággal veszünk részt mások életében. **Előbb-utóbb minden világpolgár rádöbben arra, hogy nincs hová visszavonulnia, mint sajátjai közé, ellenkező esetben otthontalanságra kárhoztatja magát.**

Nem hiszem, hogy "a világtól elszigetelve jobban látni a dolgokat". Inkább azt mondanám, hogy más arcát mutatja az élet a lelátón ülőknek, és másikat azoknak, akik az arénában vannak. Mi akadály van annak, hogy a szemlélődő értelmiségiből te is cselekvő gladiátorrá válj az arénában? Ezt a kérdést mindnyájunknak meg kell válaszolni magunkban. Akár naponta. Vallomásaidat azért tartom nagyon fontosnak, mert vállalva a nyilvánosság előtti vívódást talán másokat is arra bátorítasz, hogy vessenek számot önmagukkal, mielőtt még az övéiknek hátat fordítanak. Sokféleképpen lehet hátat fordítani a többieknek. Nem szükséges ahhoz szétszéledni a nagyvilágban, és más népek tengerébe beolvadni, elég, ha csak önmagának él valaki, nem vállal utódokat stb.

Mi értelme az ittlétünknek? – tesszük fel a kérdést magunknak számtalanszor. Rosszul feltett kérdés, amelyre nem lehet jó választ adni. A kérdés helyes feltevése így hangzik: Mi értelme az életünknek? Nem az ittlétünknek vagy az ottlétünknek, hanem magának az életnek. Értelmesnek lehet-e tekinteni azt az életet, amely mint elpattanó láncszem, megszakítja a közösségi lét folytonosságát? Az egyéni lét szempontjából igen. Sokféle értelmet adhatunk életünknek, ontológiai értelemben azonban - vélekedhetünk magunkról, ahogyan akarunk -, mindig valamely konkrét közösségben mérettetünk meg.

Cselekvően jelen lenni. Ez a legnehezebb. Nemcsak azért nehéz, mert a kommunista érában leszoktattak bennünket mindenféle rendű és rangú közösségi szerepvállalásról, hanem mert jó érzésű emberek nem szívesen vesznek részt abban a durva és alantas tusakodásban, ami a hatalom megszerzése körül folyik. **Legkönnyebb szidni a politikusokat és bezárkózni a saját kis világunkba. Csakhogy a mi kis világunkat hamar elviszi az ár, ha közösen nem épí-**

tünk gátakat. Nem magyarázom tovább, te is tudod, hogy mire gondolok.

Kijelenthetjük, hogy európeerek vagyunk, de ez önmagában véve nem jelent semmit, hiszen érthetünk alatta bármit: hazátlanságot, csavargást, a felelősség és kötöttségek előli menekvést. Igazi tartalmat akkor és attól nyer ez a szó, ha otthont tudunk teremteni magunknak Európában. A korszerű Európa nem a hazátlanság ismérve, hanem a szabad népek, régiók, nemzeti kultúrák, különböző rendű és rangú kisebbségi autonómiák világa.

Ehhez persze emberek kellene a gátra. Ezzel kapcsolatosan osztom meglátásodat: „Hány európai politikust elsodort az elmúlt tíz évben az ár! Egyetlen egy kisebbségit sem. Ebből az következik, hogy bámulatra méltóan sikeresek, vagy pedig a kockázatnak nincs tétje”. (*Tét nélkül*) Lehetséges egy harmadik magyarázat is: a klientúrarendszer. Sem Belgrád, sem Budapest számára nem létezik kisebbségi társadalom, csak néhány megbízható kisebbségi politikus. Nem ismerik az autonómia fogalmát (a szubszidiaritás elvét) sem itt, sem ott. Helytartók kellene ezeknek is, azoknak is. Ez a legfőbb baj. Az már csak hab a tortán, hogy a kedvezményezett köre tíz éve nem változik.

„Miért sikkad el mindig a kisebbségi társadalom?” – kérdezed. (*A helyzet változatlan*) Talán azért, mert a kisebbségi társadalom erősödésében a mindenkori hatalom ellenérdekelt. A hatalom ugyanis alá- és fölérendeltségi viszonyokat ismer, nem kívánja döntési jogkörét másokkal megosztani. Demagógia, hogy a magyar kormány a határon túli magyaroknak nyújtott támogatással a kisebbségi társadalmat kívánja erősíteni. Más a helyzet. A támogatással egyfajta politikai felügyeletet kíván a határon kívüli kisebbségek fölött gyakorolni, ami a klientúrarendszeren keresztül valósítható meg legkönnyebben. Nincs mit háborogni ezen. Addig, amíg a magyar kisebbségek nem képesek saját érdekszervezeteiket működtetni, természetes hogy pártjaik idegen érdekeket képviselnek.

A kisebbségi pártok mellett könyvedben bírálod a Magyarok Világszövetségét is. Rászolgál a bírálatra. Csakhogy, ha jól értem mondanivalódat, te azt kifogásolod, hogy a szövetség egyazon világnézetű emberek gyülekezete. Akkor lenne méltó a nevére, mondd, ha Esterházy Péter jelölthetné magát elnöknek. Nos, en-

nek semmi akadálya. A legutóbbi tisztújító közgyűlésen például több mint tizen jelöltették magukat elnöknek csak az anyaországból. Többségük soha nem volt tagja a szervezetnek. Jelöltethette volna magát Esterházy Péter is. Őt sem fenyegette volna az a veszély, hogy megválasztják a szövetség első emberének, akár csak a többi hírességet. A civil szervezetek ma már ugyanarra a kaptafára működnek, mint a pártok. A hírnévnek, képzettségnek, tehetségnek, rátermettségnek, elkötelezettségnek, semminek, ami az értelmiségi szemében becses, nincs jelentősége a választásokon. **Tanulunk a nyugati demokráciától. Egyedül a szavazógépezet számít. Minél jobban ért valaki az emberek manipulálásához, minél több pénzt és időt fordít a megnyerésükre (megtévesztésükre), annál nagyobb megválasztásának az esélye.**

Így fordul minden a visszájára. A pártok, érdekszervezetek elvesztették társadalmi szerepüket és jelentőségüket, eszközzé silányultak a hatalomra törő emberek kezében. Ez történt a kommunizmus eszméjével is. Nincs új a nap alatt. Helyénvalóan idézed Tocquellville-t: „**a zsarnokság durván bántalmazza a testet, hogy a lélekig jusson el... A demokratikus köztársaságokban egészen más módon viselkedik a zsarnokság: hagyja a testet, egyenesen a lélek felé tör.**” Erről van szó.

De nem mindenben érték egyet veled, amiről rosszállóan szólsz. Elítélően nyilatkozol például azokról, akik kisebbségtámogatás címén jutottak pesti ösztöndíjakhoz. Miért sajnálsz ezt tőlük? **A jövő a tudásalapú társadalomé, jól képzett emberekre van szükségünk. Hogy fűtyülnek majd hazajönni? Először is: a nemzet szellemi felemelkedése fontosabb kényszerközösségünk határainál, amelyeket legalább mi tegyünk átjárhatóvá. Másodszor: azok, akik azzal riogatnak bennünket, hogy tanult fiataljaink nem jönnek haza, semmitől sem rettegnek jobban, mint hazatérésüktől. Ezek a fiatalok jelentik ugyanis az egyedüli konkurenciát a lojalításra nevelt politikusaink, értelmiségünk számára.**

Erre a szemforgató hazudozásra azért vagyok különösen érzékeny, mivel személyesen tapasztaltam, milyen kemény falakba ütköznek azok, akik kamatoztatni próbálják másutt szerzett tudásukat. **Nemcsak a rezsim nézte itt rossz szemmel a magyar szellemiség megjelenítésének az igényét, hanem azok a he-**

lyi és magasabb beosztású magyar politikusok is, akik lojalitásuk miatt nem láttak tovább soha az orruknál. A helyzet nem sokat változott ezen a téren: mai kisebbségi politikusaink is a “demokratikus centralizmus” emlőin nevelkedtek, s megszokták, hogy a párt nevében el lehet és el kell hallgattatni a más véleményen levőket. Nemcsak a nemzeti érdekek számonkérése számít a szemükben főbenjáró bűnnek, hanem a tudás és felkészültség is, mivel az eszes, tehetséges emberekkel szemben örökös kisebbségi érzésben szenvednek.

“A legnagyobb próbatétel: szolgálni a jó ügyet, anélkül, hogy szolgálja lenne az ember. Ez csak nagyon kevés embernek sikerül.” – irod. (Szolgálat és szolgál). Sajnos nálunk százszorosán nehéz ez a próbatétel. Túlnagy hagyománya van ahhoz a szolgálalkúságnak, hogysem szolgálni engedné a jó ügyet.

A kisebbségi intézmények romokban hevernek, az elszegényedett, megfélemlített, megszégyenített és megalázott értelmiség egy része úgy próbál boldogulni, hogy behódol a mindenkori hatalomnak, más része szétszéled a nagyvilágban. Ezzel kapcsolatban ezt írod: „Az értelmiségi kivándorlás tömeges méreteket öltött, ugyanakkor azonban a kisebbségi politikai elit kivirágzott. Nem épült le! Dagadt!”

Ez is igaz, de most jön a java: „A néhai kommunista funkcionáriusok legalább ügyeltek arra, hogy a kisebbségi intézmények működőképesek legyenek, mert tudták, hogy ez biztosítja legitimitásukat, tekintélyüket. Ma azonban a politikai elit heroikus hangsúllyal tromfol: küzdelmük gigantikus és emberfeletti, de ami lehetetlen, az lehetetlen. Idestova tíz éve már!” Meglátásodat pontosítani szeretném: politikai elitünk nem csak tromfol, hanem rombol is. A rombolás a legfőbb ismertetőjegye.

Két évvel ezelőtt létrehoztunk Tóthfaluban egy szellemi műhelyként működő magyar intézetet. Ehhez a Logos cégbejegyzésének a módosítására, és jelentős anyagi áldoztavállalására volt szükség. Nem akarom itt a Széchenyi István Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet szerepét, tevékenységét taglalni, akit érdekel, az ismeri. Ez az egyetlen működő magyar intézet, akkor is, ha egyelőre a Logos keretében működik. Kisebbségi politikai elitünk egy része most nemtelen küzdelmet folytat, hogy megfojtsa ezt az intézetet. Leg-

utóbb az Illyés Közalapítvány Vajdasági Alkuratóriuma hozott ilyen jelegű döntést. Elképesztő dolgok történnek. **Ahhoz, hogy a kisebbségi intézményeink működőképesek legyenek, egyáltalán – létrejőjenek – a politikai elit maximális erőbevetésére és maradéktalan támogatására lenne szükség. Ennek épp a fordítottja történik. Félő, hogy ez a nemzetépítő törekvésekhez való nemtelen viszonyulás előrevetíti a leendő magyar intézmények sanyarú sorsát is.**

A jugoszláviai magyar sajtó valami oknál fogva nem tájékoztatott arról, hogy néhány eminens személyiség azzal a kéréssel fordult Max van der Stoelhoz, az EBESZ nemzeti és kisebbségi főbiztosához, hogy az EBESZ ne kérje számon a szerbiai kisebbségi törvényeket, s ne gyakoroljon nyomást Jugoszláviára a kisebbségi jogok teljesítésének ügyében. A levél aláírói között a VMSZ képviselőjének a neve is ott van. „Lehet, hogy a levélírók bölcsen döntöttek, talán időt is nyerne, talán jobb napokra várnak, de az már cseppet sem öröndetes, hogy a kisebbségi polgárokat nem tájékoztatták szándékukról és javaslatukról” – írod. De más furcsaságokra is felhívod olvasóid figyelmét.

Pár évvel ezelőtt, amikor fiataljaink tízezrei menekültek Magyarországra a kosovói háború elől, eminens vezetőink arra figyelmeztették a magyar fiatalokat, hogy alkotmányos kötelességük eleget tenni a behívóparancsnak. Nem tudjuk hány magyar család élete ment így tönkre, hány álmatlan éjszakát szerzett az elhurcolástól vagy a kitoloncolástól rettegett fiatalembereknek ez a kötelességtudatra való intelem, arra pedig jobb nem gondolni, hány kiskatona életébe kerülhetett a háború mellett agitáló kisebbségpolitika.

Joggal teszed szóvá ezt a szerencsétlen politikai lépést. Mint ismeretes, a korábbi években a VMDK arra szólította fel a vajdasági magyarokat, hogy tartsák távol magukat a délszláv népek háborúitól, ne tegyenek eleget a behívóparancsnak. Bátor, egyenes beszéd volt. És nemcsak beszéd, de példamutatás is. Az akkori vezetőség - az elnököt kivéve, akinek bizonyára fontosabb dolga akadt -, részt vettek a zentai, adai, bácskossuthfalvai háború elleni megmozdulásokon.

Honnan ez a törés a kisebbségpolitikában? Mi változott meg, hogy csaknem belesodrótunk az albánok elleni népirtásba? Szerencsére a több tízezer kiskatonának és tartalékosnak több esze volt, mint az „ál-

lampoigári kötelességre” apelláló politikusainknak, s inkább a menekülés útját választották. Ezeket a súlyos hibákat az októberi fordulat után azonnal tisztázni kellett volna, levonva a szükséges konzekvenciákat. Sajnos erre nem került sor. Talán az egész gyászos történet a feledés homályába merült volna, ha te nem próbálsz a lelkiismeretünkre apellálni.

Könyvedben számos más érzékeny pontra is rátapintasz. Többek között szóvá teszed, hogy mély hallgatásba merültek azok, akik tíz éven át az oktatási reformról rendeztek különböző rendű és rangú tanácskozásokat. Ezekre a nagy csinnadrattával beharangozott – és igen költséges – programokra ma már nem emlékszik senki. „Úgy látszik, hogy az emberek belefáradtak a sok hitegetésbe” - írod. Nincs tudomásom róla, hogy az üres hitegetésért bárkit is felelősségre vontak volna. Vajon azoktól, akik a magyar adófizetők pénzét elherdálták, nem kellene a beigért programokat számon kérni?

„A vajdasági magyar politika a könyvet hanyagolta el leginkább. Pedig a könyv a kultúránk alapja” – írod (Töprengés a karácsonyi könyvvásárról), és ezzel kapcsolatosan hiányolod, hogy a politikusok nem rendeznek nálunk is karácsonyi könyvvásárt. Az Isten óvjon tőle bennünket – kapom fel hirtelen a fejem. Még csak az kellene, hogy a politikusaink szervezzék meg a könyvvásárt.

Eszembe jut erről a Magyar Nemzeti Tanács c. könyv kálváriája. Az egyesek által nem létező, támogatásra nem érdemesült Széchenyi István Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet miután Tóthfaluban megrendezte a nemzeti tanáccsal kapcsolatos széles körű tanácskozást, sietett a könyv megjelentetésével, hogy a Magyar Nemzeti Tanács megválasztásakor kezébe tudjuk adni minden elektornak. Ha már nem sikerült társadalmi konszenzusra jutni a nemzeti tanácsot érintő fontos kérdésekben, azt gondoltuk, legalább ismerjék meg az érdeklődők a nemzeti kisebbségek jogairól szóló törvényt, az elektori gyűlés összehívására vonatkozó szabályzatot, valamint a sajtóban és a tanácskozáson elhangzott pro és kontra érveket.

A kiadvány idejében el is készült, dicséretet ugyan nem vártunk a gyors munkáért és az anyagi áldozatvállalásért, de arra, ami történt, a legrosszabb álmunkban sem mertünk volna gondolni. A rendezvény szervezői megtiltották a könyv terjesztését. Úgy kellett

az elektori gyűlésre becsempésztem néhány könyvet, hogy legalább díszvendégeinknek és néhány eminens politikusunknak adni tudjak belőle.

Kisebbségi tusakodásainkban megéltünk már néhány szégyenletes eseményt, a nemzeti tanácsról szóló kézikönyvnek a kitiltása a Magyar Nemzeti Tanácsot megválasztó elektori gyűlésről azonban mélypontja volt pártéletünknek. Legalábbis, ami a szellemi színvonalat illeti. Aki azt hiszi, hogy a szerb vámszervek félnek legjobban a magyar könyvektől, az téved. Kisebbségi politikusaink sokkal jobban félnek tőle, amint a fenti példa is igazolja.

A kiragadott példával csak arra szerettem volna utalni, hogy szó sincs a könyvek elhanyagolásáról vagy a könyvekkel szembeni érdektelenségről a vajdasági magyar politika részéről. Ellenkezőleg. Szeretném felhívni figyelmedet a Logos elleni bosszúhadjáratra és kardcsörtetésre. Sajnos, vannak még, akik az egykori mindenható politbüro szerepébe képzelve magukat szeretnék felügyelni szellemi-kulturális-tudományos életünket.

„A szerb nyelvű közszolgálati médiában az újságírók bírálhatják Koštunicát, Đinđićet, miközben a bácskai világban egy bizonyos ponton megremeg a toll. A szlovákiai és a romániai magyar sajtóban is pezsgőbb és elevenebb a közélet. Valóban, mi lesz velünk?” – teszed fel a kérdést. A kérdés jogos. A választ nem tudom.

Sokat foglalkozol könyvedben az elmenőkkel. „Újra áttelepült Magyarországra néhány ismerősöm. Búcsút veszek tőlük, szánakozva nézünk egymásra. (...) Kisebbségi világunk egyre inkább beszűkül. Eltávozott értelmiségi barátaimra gondolva hozzátenném: szellemileg és politikailag.” Bennem ez a kérdés másként merül föl. Abból indulok ki, hogy a délvidéki magyarság nem természetes fejlődés eredményeként jött létre, hanem politikai döntések következményeként, magyarán nem természetes, hanem kényszerközösség, amelynek – ha őszinték akarunk lenni – nem az agóniáját kellene meghosszabbítani, hanem a kényszer jellegét megszüntetni. Sokan, akik az elmúlt évtizedben átmentek Magyarországra, itt már az asszimiláció útján jártak. Nagyobb fokú félelmük is identitásavarukkal magyarázható. Ezek egy része visszaintegrálódott a magyar társadalomba, más része továbbállt.

Kisebbségi világunk nem az elmenők miatt szűkül be, hanem azért, mert közösségünk nem sokat tesz saját érdekében. Kisebbségi politikusaink megérik a pénzüket, de nem lehet mindent az ő nyakukba varrni. A közszellemmel van baj, nemcsak a magyarságtudat, hanem a közösségi tudat hiányával.

Az individualizmus, a szellemi szűklátókörűség nem létszám, hanem mentalitás kérdése. A honfoglaló magyarok sem voltak többen, mint ahányan vagyunk a Délvidéken. És micsoda különbség! Százszorta mostohább körülmények között micsoda isteni remekművet hoztak létre.

Mi lesz így velünk? „Mindenki kialakítja majd a maga saját kis túlélési stratégiáját úgy, ahogy tudja, hallgat és dolgozik tovább.” – írod (Túlélési *stratégia*). És aztán? És miért beszélünk erről jövő időben? Volt valaha is közösségi stratégiánk? Nem volt. Ennek az okát pedig megint nem elég a kisebbségi politikusok simulékonyságával, „gyikderekával” magyarázni. Nem csak politikai vezetőink hajlanak a hatalommal való megegyezésre, hanem kisebbségi közösségünk túlnyomó többsége. Ha nem így lenne, elkergetnék a vezetőiket. Nézz csak széjjel, hány „gyikderekú” embert látsz magad körül. (A *gyikderéről*)

Ha jól értelek, azt gondolod, hogy a népnek egyenes derekú, kritikusan gondolkodó, távlatot mutató vezetőkre van szüksége. Sajnos, az élet rácáfol erre. **Az egyenes derekú, kritikusan gondolkodó, távlatot mutató vezetők szemléletváltást sürgetnek, erőfeszítést, közösségi szerepvállalást követelnek, ami a kisembernek nincs éppen ínyére. A tömeg mindig a gyengébb ellenállás irányába megy, hiszékeny, rövidlátó, feledékeny, könnyen felül a hazugságoknak, szereti ámítani magát. Azokat szereti és követi, akik rájátszanak ezekre az emberi gyengeségeire. Azokkal szemben viszont, akik megpróbálják kijózanítani, felelősségre vonni, közösségi magatartásra bírni, féktelenül agresszív tud lenni, hiszen büntudatot ébresztenek benne.**

Sok a csalódott ember, mondod. Vajon miben csalódtak? Abban, hogy nemzeti önfeladásukkal, a hatalomhoz való törleszkedésükkel, honfitársaik megfigyelésével és besúgásával nem tudtak kiváltságos helyzetet biztosítani maguknak életük végéig? Nem volt elég a hűség és megbízhatóság ellenében kapott

javakból, miközben csaknem teljesen sírba szállt az egész kisebbségi közösség? Korábban kellett volna a dolgok állásán eltöprengeni. Most csalódottak, kiábrándultak, mert nem képesek az új versenyhelyzetben feltalálni magukat, s nem tudják, kinek kell hajbókolniuk.

Riasztóan csökken a magyarság lélekszáma, különösen a határon túli magyarság fogyatkozik. Az utódállamokban csaknem mindenütt évente 1 százalékos ez a csökkenés. „Ez a körülmény arra ösztönöz bennünket, hogy az eddigieknél szakszerűbben vizsgáljuk meg az asszimiláció kiváltó okait” – írod.

Fogyatkozunk, jóllehet a környező országok parlamentjeiben mindenütt „magyarok által választott képviselők ülnek, s nem rájuk oktrojált, úgymond kommunista nemzetárulók. Hogyan orvosolni a bajt? - teszed fel ismételt a kérdést. Meglátásod szerint politikusaink igyekeznek eltussolni a bajt, megpróbálják megkerülni, vagy dagályos válaszokkal elütni a kérdést, holott „nincs időnk demagógiára, mert kínunk mélyebb, ezért korszerűbb eszközökkel kell gyógyítani” – mondod.

Nos, a helyzet lesújtóbb, mint hinnéd. A magyar politika részéről nemcsak a kérdés megkerüléséről vagy eltussolásáról van szó, hanem a kutatások tudatos akadályozásáról és elszabotálásáról. Hogy ne a levegőbe beszéljek, hadd hivatkozzak személyes tapasztalatomra. A vegyes házasságokat, a dolog természete miatt, nem könnyű tudományos módszerekkel vizsgálni. Nem is nagyon végeznek a térségben ilyen jellegű kutatásokat. Én abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy többnemzetiségű környezetben élve, három évtizedes szakmai tevékenységem során mélyinterjúkkal és a szakma legkorszerűbb eszközeivel sikerült egy nagy létszámú (több mint kétezer főből álló) mintát összeállítanom. Az anyag feldolgozása és közreadása van hátra. Tíz éve minden áldott esztendőben többfelé pályázok, hogy ehhez a munkához támogatást keressek. Reménytelenül. Mindig ez az első pályázat, amit az asztalról lesöprennek.

Ebben a vonatkozásban nemcsak súlyos mulasztással, hanem nemzeti létkérdéseink vizsgálatának tudatos elszabotálásával vádolom az Illyés Közalapítvány Vajdasági Alkuratóriumát, amely - hitbizományként kezelve a magyarországi adófizetők pénzét -, fennállása óta soha, egyetlen forinttal sem járult hozzá egyik legsúlyosabb gondunknak, a nagyarányú asszimilációnak a vizsgálatához. Ez a

konok elutasító magatartás több barátságtalan gesztusnál, rosszabb az egykori kommunista nemzetárulók magatartásánál, mert kisebbségi közösségünk érdekeire hivatkozva teszi azt, amit tesz. Nem lehet mindent a szerbekre háritani, nem lehet mindent Milošević nyakába varrni. **Mulasztásaikkal, hozzá nem értésükkel, gáncsoskodásukkal, jellemtelenségükkel azok ártottak és ártnak legtöbbet nemzeti közösségünknek, akik a magyar érdekek képviselőiként barszonyszékekben ülnek. Ezt is hasonlóképpen látjuk.**

„Mit tehetek én a magyarságért? ” - kérdezed Máraival. „Lesipuskás politikusok közé beállni hazug és otromba vállalkozás lenne”. (Márai és a lesipuskások) Gondolod, hogy ez a válasz kielégítő lehet számunkra? Önfelmentés volna ez akkor is, ha Márait követnénk vele. Mi történik akkor, ha a lesipuskás politikusok miatt mindenki félreáll? Megkönnyítjük a dolgukat: zavartalanul élvezhetik az élet napos oldalát. Nos, többek között azért állt meg az idő velünk, mert akiknek tenniük kellett volna valamit, félreálltak.

Könyvedben ismételtén visszatérsz a kisebbségi politikusok gyengéihez. Okkal és joggal, úgy vélem azonban, hogy néha elveted a sulykot. - A mai rendkívül korrumpált társadalomban a kisebbségi politikusoknak példamutató erkölcsi tartással kell politizálniuk, hogy még az érintettség látszatát is elkerüljék – írod, mert különben a sajtóban elhangzó vádak kellemetlen árnyat vetnek a vajdasági magyarságra. Meglátásod szerint a makulátlan erkölcsi tartású ember előtt az is fejet hajt, aki egyébként nem rokonszenvezik vele.

Sajnos ez nem egészen így van, a világ más elvek alapján működik. A közélet szereplői a legtöbb energiát nem valaminek a megoldására, megvalósítására fordítják, hanem riváisaik lejáratására, „barátaik” hitelrontására, mások elgáncsolására. Ráadásul a média a legtöbb mocskot éppen a példamutató erkölcsi tartású emberek fejére zúdítja, hogy ne lehessenek irányadóak. Régen elmúlt az az idő nálunk is, amikor az emberek a náluk külön ember előtt fejet hajtottak. A hamis egyenlőség elve alapján ma senki sem fogadja el, hogy nála külön ember létezik a világon. Ez a tömegtársadalmak emberének az egyik legfőbb jellemvonása. Legnagyobb öröme pedig az, ha nála külön valakit, akinek a nyomában sem járhat, leránthat maga mellé a porba és bemocskolhat.

A példamutató erkölcsi tartással addig rendelkezhet valaki, amíg nem keresztezi valakinek az útját. 24 óra leforgása alatt bárkinek az erkölcsi hitelét tönkre lehet tenni, akkor is, ha ártatlanabb a ma született báránynál. És ehhez nem kell a rágalmazónak különösebb hatalommal és befolyással rendelkeznie, elég előrukkolnia valamilyen képtelen és igaztalan váddal. Mire az igazság kiderül, senkit sem fog már érdekelni, az okozott kár jóvátehetetlenné válik. Ennek ellenére, igazad van, a tiszta erkölcsi tartás rendkívül nagy érték, ám erre vonatkozóan a világért se az újságokból tájékozódjál.

Többször idézed Márait. Az ember ott keres öngazolást magának, ahol talál. „A kommunizmus tragédia, de az igazi ellenfél mindig a nemzeti jelmezbe öltöztetett képmutató kapzsi jobboldali.” (Szűrös, *gatyás jobboldaliak*). Kapzsiságban nálunk sincs hiány, szűrös-gatyás jobboldaliságból is bőven akad. Az egyik gondunk-bajunk mégis az, hogy politikai életünkből hiányzik a jobboldal. Azok, akiket jobboldalinak hiszünk, többnyire nemzeti jelmezbe öltözött baloldaliak, akik éppen olyan képmutatóak és kapzsiak, mint a jobboldaliak.

A politikai pluralizmus fontos minden társadalomban, aminek azonban semmi köze az emberi értékekhez és jellemvonásokhoz. Jó lenne az embert látni egymásban, akár azonos, akár más pártállásúakról van szó.

Örültem a kínálkozó alkalomnak, hogy legújabb könyved kapcsán megoszthattam veled gondolataimat. Jó és fontos az, hogy az ember magába mélyedve töpreng a világ dolgain, s közben nagyokat sóhajtozik vagy káromkodik, de még jobb, ha valakivel kicseréli a gondolatait.

Befejezésül hadd idézzek a könyv fülszövegéből egy mondatot. **„Néha arra gondolok, hogy sohasem távozom a Duna utcából, örökre itt maradok, toporgok, mint egy elfelejtett strázsáló, aki elfelejtette a jelszót, azt sem tudja, mit kell őriznie, feleslegesen őrködik, de marad, mert nincs hová visszavonulnia.”** Nem csak te vagy ezzel így, sokunk helyzetét és életérzését sűrítetted ebbe a mondatba. **Itt a Déli Végeken egy kicsit mindannyian elfelejtett strázsálók vagyunk, akik nem nagyon tudjuk már, hogy mit kell őriznünk. Talán, ha megpróbálunk szót érteni egymással, eszünkbe jut a jelszó, s nem válik fölöslegessé őrködésünk.**

Ebben a reményben köszönök el tőled, barátsággal,

Hódi Sándor

Ada, 2004. március 7.

* Ez a z írás egy könyv számára készült (Fekete J. József szerkesztésében), de kimaradt belőle.